

predkladá slovník fenoménov (báji, obradov, historických reálií), ktoré nejakou súvisia so psom, prípadne sa tam pes len spomína. Obrovsky nezáživne pôsobia hlavne siahodlhé opisy umeleckých pamiatok s absenciou väčšej analýzy, ktoré by mohli byť nahradené vizuálnou ukážkou. Nepreberné množstvo deskripcií historických artefaktov spolu s neexistujúcim naratívom tak vytvárajú dojem, že kniha je len akýmsi polotovarom, antológiou všetkých dostupných prameňov, ktoré majú niečo do činenia so psom.

Je tu však ešte jeden oveľa vážnejší problém. Monografia Petra Bystrického postráda akúkoľvek metodológiu, bádatelský problém a kritickú analýzu. Zmysel by v tomto prípade malo stanovenie otázok, napr. akú rolu zohrával pes v náboženských obradoch, ako sa menil jeho obraz v mytologických predstavách, akú to malo návaznosť na fungovanie spoločnosti. Bohužiaľ, jedine, čo ponúka autor, je: „Postupne si prejdeme cez [Grécko], Rím, Keltov, Germánov. Odtiaľ sa presunieme do ešte starších civilizácií...“ Bystrický teda nie je k čitateľovi nespravodlivý – sľubuje mu len letecký pohľad, sumár prameňov bez hlbšej analýzy. Avšak to by nemalo byť cieľom vedeckej monografie.

Kniha tiež chýba v rade pasáží kritický odstup. Autor preberá koncepty z prameňov bez dôslednej analýzy naratívnych techník a figur. Napr. veta „Viaceré podobnosti medzi jednotlivými príkladmi [o vernosti psov] naznačujú, že nie všetky sa naozaj stali...“ (s. 25) úplne ignoruje princípy literárnej topiky. Ak sa autor niekde dostáva k hlbšej analýze javov, ako je psia hviezda Sirius, je to zväčša kompilácia sekundárnej literatúry. So samostatnými závermi, až na svetlé výnimky, autor takmer neprichádza, ak nemožno medzi závery počítať prvé vety kapitol, či daná kultúra / etnikum / náboženstvo malo k psovi kladný alebo negatívny vzťah.

Je len možné zapriať autorovi, ktorý sa podľa svojich slov chystá v téme psa, hlavne v stredoveku, pokračovať, aby si zvolil vhodnejší rozsah a štruktúru práce, a ponúkol čitateľom ucelený príbeh. Kniha *Pes v mytológii, náboženstve a folklóre* je však len zhukom príbehov, historických reálií a kompilátov zo sekundárnej literatúry bez ladu a skladu. Taktiež je možné len dúfať, že si autor vyberie iné vydavateľstvo, keďže formát ponúkaný vydavateľstvom VEDA je už po niekoľkýkrát kombináciou nezvládnutej sadzby, predraženého materiálu a neestetického vzhľadu.

PATRIK PAŠTRNÁK

Dalibor HAVEL, *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích. Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Masarykova univerzita, Brno 2018 (= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 479)

534 s., ISBN 978-80-210-8918-1

Dalibor Havel od svého absolutoria historie a pomocných věd historických v Brně roku 1996 působí na Ústavu pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde se intenzivně zabývá písemnou kulturou přemyslovských zemí. Jeho disertační práce vznikala v rámci přípravy závěrečných svazků edice *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* a byla věnována paleografické stránce listin konce 13. a počátku 14. století, avšak primárně se autor vždy věnoval spíše sběru rukopisných fragmentů a výzkumu literárních rukopisů 10.–12. století. Tento směr jeho bádání se také stal základem habilitační práce, jejíž publikovanou verzí představuje anotovaná kniha.

Havel ve své práci sleduje primárně dva cíle. Za prvé předkládá výběrový seznam rukopisných zlomků z doby před rokem 1200, jež jsou v současné době součástí rukopisů chovaných v České republice (s. 53–372). Ačkoli autorovo chvályhodné úsilí nevedlo k objevu dosud neznámých středověkých textů, obohacuje rozsáhlý, avšak přesto jen výběrový katalog 216 fragmentů většinou liturgických rukopisů naše znalosti. Každý záznam se skládá z moderního popisu a fyzického, paleografického a obsahového popisu fragmentu. Každá položka v katalogu je rovněž pečlivě fotograficky reprodukována. Přestože prezentovaný katalog představuje pouze třetinu fragmentů rukopisů, které Havel shromáždil, statistické přehledy předložené autorem zohledňují celou sbírku.

Hodnotu katalogu pro poznání písemné kultury v českých zemích ve středověku bohužel omezuje skutečnost, že soupis je jen v omezené míře doprovázen analýzou možné historie oněch fragmentů. Nevíme tedy, kdy, nebo zda vůbec tyto zlomky nebo rukopisy, jichž byly původně součástí, české prostředí ovlivnily. Jak cenné výsledky může takový rozbor přinést, naznačuje Havel v pojednání o dvou rukopisech, u kterých

lze prokázat jejich přítomnost v českých zemích od roku 1000. Autor si je tohoto problému dobře vědom, a tak, doufejme, lze jeho knihu chápat jako sice obsáhlou, ale zatím první fázi velkého výzkumného projektu, jemuž by slušela i online verze.

Druhým cílem knihy je komplexní řešení problému nejstarších center písemné kultury v českých zemích. Ačkoli zejména v historických textech se s termínem „skriptorium“ setkáváme celkem často, až do zveřejnění této monografie byla pro období před rokem 1200 existence skriptoria, tedy skupiny lidí, jež při určité instituci systematicky a kontinuálně opisuje rukopisy, prokázána pouze na Strahově (díky Jiřímu Pražákovi). Po fázi dekonstrukce, kdy historici umění a paleografové zredukovali naše představy o písemné kultuře v českých zemích před rokem 1200 a zcela zavrhl schopnost domácího prostředí produkovat výpravnější rukopisy typu *Vyšehradského kodexu*, je sympatická snaha navrátit se zpět k méně honosným kusům a na jejich základě se pokusit rekonstruovat vzájemné vztahy mezi jejich písaři a glosátory a případně odhalit stabilnější struktury. Právě s jejich pomocí se Havel snaží po cenných dílech analýzách Miroslava Flodra, Jana Bistrického nebo Jiřího Pražáka rekonstruovat činnost nejstarších domácích skriptorií, a to primárně na základě kodikologické a paleografické argumentace. Díky Havlovi existuje nyní dost přesvědčivých argumentů ve prospěch hypotézy o relativně časném ustavení skriptoria také v břevnovském klášteře (třicátá léta 11. století, tj. zhruba dvě generace po založení kláštera; s. 381–430). Dále autor prokázal zformování skriptoria v benediktinském klášteře Hradisko u Olomouce, jehož činnost byla rovněž spojena s aktivitou Jindřicha Zdíka (s. 431–459). Na základě paleografických argumentů autor také rozšířil spektrum institucí, kam se benediktini z Hradiska uchýlili po svém nahrazení premonstráty, o klášter v Kladrubech. Počátky „aktivní“ knižní kultury v českých zemích jsou ještě starší – rukopisy Österreichische Nationalbibliothek č. 1322 a Heiligenkreuz č. 217 sice nevznikly na českém území, avšak podařilo se jasně doložit, že byly používány při pražském biskupství již okolo roku 1000, byť ještě není možno mluvit o skriptoriu.

Argumentace Dalibora Havla je vždy podpořena příloženými fotografiemi, které čtenáři umožňují přezkoumat nastíněné teze. V zájmu lepší orientace je text doplněn řadou tabulek a grafů, jež ilustrují výsledky analýzy. Významným příspěvkem ke kulturní historii střední Evropy ve středověku je jak katalog rukopisných fragmentů, tak i přesvědčivá rekonstrukce

nejstarších skriptorií v českých zemích. Kniha je tudíž nesmírně cenným příspěvkem k dějinám středověké kultury v českých zemích a přináší mnohá nová řešení i přesvědčivé důkazy pro teze mnohdy jen volně nadhozené starším bádáním. Nezbyvá než doufat, že další analýzy budou následovat.

DAVID KALHOUS

*Ein kurialer Ketzerprozeß in Avignon (1354). Die Verurteilung der Franziskanerspiritualen Giovanni di Castiglione und Francesco d'Arquata*, ed. Alexander PATSCHOVSKY, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2018 (= Monumenta Germaniae Historica – Studien und Texte 64)

xviii + 136 s., ISBN 978-3-447-10968-0

Po dvou desetiletích, jež věnoval kritickým edicím stěžejních děl Jáchyma z Fiore, se Alexander Patschovsky vrátil k inkvizičním protokolům. Skutečně vrátil, neboť akta avignonského procesu se dvěma italskými františkánskými spirituály zamýšlel vydat již na počátku své vědecké dráhy. Pro procesy v kauzách *haereticae pravitatis* využívali papežové od roku 1252 instituce delegovaných vyšetřujících soudců s plnými pravomocemi. Ti dokonce mohli působit i v rámci papežova sídla, ne-li přímo na jeho dvoře. Tak tomu bylo i s procesem vedeným kardinálem Vilémem Courtem proti světskému knězi Janovi di Castiglione a laickému bratru Františkovi de Archata, který započal 2. května 1354 přímo v kardinálově avignonském paláci. Oba vyšetřovaní byli zatčeni inkvizicí v jednom hospici před Montpellierem, kde se zastavili při pouti k sv. Jakubu v Santiagu de Compostela. Jelikož během výslechu vyšlo najevo, že může jít o františkánské sektáře, byli převezeni do sídla regionálního inkvizitora v Carcassonu, v jehož zostřené a kruté vazbě strávili osm měsíců.

Ústředním důkazem proti nim se stala malá pergamenová knížka (*parvus libellus*) s věroučnými články, které vzhledem k údajnému souladu s dogmatem měly sloužit k ochraně zadržených. To si alespoň zadržení poutníci naivně mysleli. Podezřavým vyšetřovatelům však neunikly některé heretické konotace, jež se staly podkladem dvou hlavních obvinění. První směřovalo proti běžně rozšířenému františkánskému